

Arkadiusz Saternus

ZASADA LEGALNOŚCI
W KONTEKŚCIE NORMY OGÓLNEJ Z KAN. 1399
KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Zasada legalności *nullum crimen, nulla poena sine lege poenali praevia* po raz pierwszy została wyrażona w konstytucji stanu Filadelfia i Wirginia w 1774 r., zaś w Europie w kodeksie karnym Toskanii z 1786 r. Zawiera ją także ustawa karna austriacka z 1787 r., a najpełniej wyraża Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela z 1797 r.¹ Zasada ta stanowi jedną z podstawowych gwarancji ochrony praw człowieka. W ustawodawstwie świeckim wymóg uznawania za przestępstwo wyłącznie czynu zabronionego normą prawa pozytywnego, zawierającego sankcję karną, jest stawiany bezwzględnie. Pojawił się on szczególnie wyraźnie w epoce oświecenia, jako reakcja na samowolę władzy państwowej i potrzebę ochrony praw jednostki, co akcentowała filozofia prawa natury².

Zgodnie z zasadą legalności w ustawodawstwie świeckim człowiek może czynić wszystko, co nie jest przez prawo zakazane i nie jest sprzeczne z normą prawa karnego, bez obaw poniesienia jakiejkolwiek odpowiedzialności. Tylko ustawa może zawierać typizację czynów zabronionych oraz określenie kary i przewidzianych sankcji. Zasada legalności wyklucza możliwość zastosowania dyspozycji blankietowych, typów otwartych czy określania choćby niektórych znamion czynów przestępczych aktem podustawo-

---

KS. MGR LIC. ARKADIUSZ SATERNUS – doktorant, Katedra Kościelnego Prawa Karnego Instytutu Prawa Kanonicznego KUL; e-mail: arek_saternus@wp.pl

¹ Por. A. Grzeškowiak, *Zagadnienia ogólne*, w: *Prawo karne*, red. A. Grzeškowiak, Warszawa 2012, s. 21.

² Por. J. Krukowski, F. Lempa, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, red. W. Wójcik, J. Krukowski, F. Lempa, t. IV, Lublin 1987, s. 124.

wym. Zabrania również posługiwania się pojęciami niedookreślonymi, zbyt szerokimi czy chociażby ocennymi³. Jedną z podstawowych propozycji realizacji zasady legalności w historii prawa karnego był postulat ustanowienia katalogu przestępstw oraz wymierzanych za nie kar. Prowadziło to do zupełnego ograniczenia dyskrecjonalnej władzy sędziego. Współczesne prawo karne zawiera wyliczenie typów przestępstw oraz sankcji karnych o pewnej rozpiętości, co umożliwia zbadanie, na ile w danym czynie realizują się poszczególne elementy przestępstwa. Zasada legalności nie jest stawiana tak bezwzględnie w prawie kanonicznym jak w prawie świeckim⁴.

1. ZASADA LEGALNOŚCI A PRAWO NATURALNE

Zasada legalności w pełni wyraża myślenie pozytywistyczne, albowiem trudno ją uzasadnić wyłącznie prawem naturalnym⁵. Należy zaznaczyć, że prawo naturalne nie wymaga uprzedniego sklasyfikowania czynu w katalogu przestępstw połączonych z sankcją karną, lecz obliguje do stwierdzenia zawinienia przez sprawcę, naruszenia porządku społecznego i ukarania przestępcy w celu ochrony tego porządku. Pozbawienie jakiegoś dobra, dolegliwość zadana w celu przywrócenia sprawiedliwości i porządku społecznego, musi wynikać z zawinionego czynu karalnego. Z prawa naturalnego przysługują więc wszelkie uprawnienia legalnej władzy tak do ochrony porządku prawnego, jak i do karania czynów popełnianych przez przestępcę. Nie ma zatem żadnej przeszkody, wynikającej z prawa naturalnego, by władza publiczna karała czyny naruszające porządek społeczny bez enumeratywnego ich wyliczenia w ustawie karnej, również w kontekście obecności sankcji karnej. Wprost przeciwnie – prawo naturalne nakazywałoby ochronę porządku społecznego, gdyż żadne przestępstwo nie powinno być bezkarne. Czyn bezprawny należałoby ukarać, choćby żadna ustawa nie określała go jako przestępstwo. Zasada ta ma charakter bezwzględny⁶. Kara wymierzona sprawcy stanowi zatem obronę porządku społecznego. Prawo naturalne zabrania tylko karać osoby niewinne⁷.

³ Por. Grześkowiak, *Zagadnienia ogólne*, s. 21-25.

⁴ Por. Krukowski, Lempa, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, s. 124.

⁵ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003, s. 182.

⁶ Por. A. Przybyła, *Zasada legalności w kościelnym prawie karnym*, „Prawo Kanoniczne” 14 (1971), nr 1-2, s. 228-229.

⁷ Por. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, s. 182.

Z drugiej jednak strony należy zauważyć potrzebę unikania nadużyć przy wymiarze sprawiedliwości. Ważnym elementem jest pewność prawa, potrzebna w życiu społecznym, która spełnia funkcję prewencyjną. Jasne określenie, które czyny naruszają porządek społeczny i stanowią przestępstwo, oraz wyraźne sankcje karne pełnią funkcję odstraszającą. Cel ten nie jest pierwszorzędny, ale odgrywa dużą rolę w walce z przestępczością. Można stąd wysnuć wniosek, że zasada legalności, choć nie stanowi bezwzględnego postulatu prawa naturalnego, jest niezwykle pożyteczna, a nawet konieczna. Słuszna polityka kryminalna to postulat, do którego jest zobowiązana władza publiczna, co łączy się ściśle z obowiązkami władzy wynikającymi z prawa naturalnego. Do tego należy wspomnieć, iż często do przywrócenia sprawiedliwości nie jest konieczna sankcja karna w ścisłym tego słowa znaczeniu, wystarczą bowiem środki dyscyplinarne albo zapobiegawcze, jak upomnienie czy nagana. Niekiedy szkodliwość społeczna popełnionych czynów jest na tyle niewielka, że interwencja władzy sądowniczej wydaje się zbędna⁸.

2. ZASADA LEGALNOŚCI W KANONICZNYM PRAWIE PRZEDKODEKSOWYM I W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1917 ROKU

W kanonicznym prawie przedkodeksowym brak wyraźnego sformułowania zasady legalności. Praktyka stopniowo kierowała się jednak ku unikaniu wymierzania kar bez wcześniejszego zagrożenia sankcją, czy to w formie ustawy, czy nakazu administracyjnego⁹. Oczywiście wydaje się, że początkowo nie było żadnego katalogu przestępstw i powiązanych z nimi sankcji karnych, gdyż karanie zależało od uznania sędziego albo przełożonego i jego roztropnej oceny. Stopniowo Kościół coraz precyzyjniej określał poszczególne przestępstwa i kary, zwłaszcza poprzez uchwały soborów i synodów czy konstytucje papieskie. Przyjmował się zwyczaj karania czynów wyraźnie zakazanych określoną sankcją karną, rozwijany przez doktrynę prawa, połączony jednakże z możliwością reakcji w wypadku wielkiego naruszenia porządku prawnego, związanego ze zgorzeniem¹⁰. Już św. Augustyn podkreślał różnice między grzechem a przestępstwem, które

⁸ Por. P r z y b y ł a, *Zasada legalności w kościelnym prawie karnym*, s. 230-231.

⁹ Por. K r u k o w s k i, L e m p a, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, s. 124.

¹⁰ Por. P r z y b y ł a, *Zasada legalności w kościelnym prawie karnym*, s. 235-236.

stanowi grzech ciężki zasługujący na ukaranie. Własne i wyłączne prawo Kościoła do stwierdzania winy i wymierzania kary znajdujemy u papieża Innocentego III (dekretal *Novit ille*), obecnie zawarte w kanonie 1401 Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹¹

Kolejny etap w kanonicznym ujmowaniu zasady legalności stanowi Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r.¹² Zasada legalności jest w nim obecna, choć nie jest wypowiedziana wyraźnie. Można zastanawiać się, w jakim stopniu zasada ta jest uznawana przez prawodawcę¹³. Chociaż prawodawca w can. 2195 § 1 KPK/17 akcentuje zasadę legalizmu, to jednak wcale nie przesądza, że sankcja musi być określona w tej samej normie prawnej, która jest naruszana przez czyn przestępcy. Sama sankcja może być określona i nakładana na podstawie zupełnie innej normy prawnej. Do tego należy zauważyć, że can. 2222 § 1 KPK/17 podkreśla istnienie norm niezawierających wzmianek o karze, będących normami dyscyplinarnymi. Przełożony kościelny może zagrozić w upomnieniu kanonicznym podwładnemu, że jeśli wykroczy przeciw przepisowi dyscyplinarnemu, nawet niezawierającemu sankcji, zostanie ukarany. Widać tu wyraźnie pewną elastyczność kościelnego prawa karnego. Zgodnie z can. 2195 § 1 KPK/17 sankcja karna nie musi być ściśle określona, może być pozostawiona uznaniu sędziego¹⁴.

Interpretacja zasady legalności w KPK/17 nastęrczała wielu trudności. Prawodawca w can. 2222 § 1 KPK/17 wyraźnie przyznawał przełożonemu możliwość wymierzenia słusznej kary, jeśli wymagało tego zgorzenie lub wielka bezprawność czynu, choć ustawa nie była obłożona sankcją karną. Rozbieżność zdań co do zasady legalności w kontekście wskazanego kanonu była tak wielka, że wykształciły się cztery stanowiska odnośnie do tej kwestii. Niektórzy kanoniści przyjmowali zasadę legalności w całej pełni, uznając, że can. 2195 § 1 KPK/17 dotyczy przestępstw w ścisłym tego słowa znaczeniu, a can. 2222 § 1 KPK/17 dotyczy wykroczeń niestanowiących przestępstw. Drugie stanowisko kanonistów wobec zasady legalności polegało na dostrzeganiu w can. 2222 § 1 KPK/17 wyjątku od zasady legalności

¹¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83]. Por. S y r y j - c z y k, *Kanoniczne prawo karne*, s. 183.

¹² *Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus. Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, 27.05.1917, AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17].

¹³ Por. K r u k o w s k i, Lempa, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, s. 124.

¹⁴ Por. P r z y b y ł a, *Zasada legalności w kościelnym prawie karnym*, s. 236-238.

ci. Z kolei trzecia opinia zawierała określenie, że pomiędzy can. 2195 § 1 i can. 2222 § 1 KPK/17 zachodzi stosunek przyporządkowania. Nie są więc one względem siebie regułą i wyjątkiem, ale stanowią regułę w swoim zakresie – pierwszy w relacji do samego pojęcia przestępstwa, drugi zaś w odwołaniu do władzy przełożonego. Zaznaczyć trzeba, że can. 2222 § 1 KPK/17 uznawano za przyznający możliwość retroaktywności ustawy karnej, a akt przełożonego w tym zakresie określano jako ustawodawczy, a nie wykonawczy. Z kolei czwarte stanowisko na temat zasady legalności zawierało uznanie, że kanony te nie są ze sobą sprzeczne. Zasada legalności jest uznawana w całym zakresie i nie zna wyjątków. Can. 2222 § 1 KPK/17 zawiera sankcję, która swą mocą wiążącą obejmuje przestępstwa różnych przepisów prawnych, co zasadniczo nie jest sprzeczne z normą can. 2195 § 1 KPK/17. W wypadkach nadzwyczajnych mamy więc do czynienia z fakultatywną sankcją karną, która dotyczy wszystkich przypadków ciężkiego lub gorszącego przestępstwa przeciw jakiemukolwiek przepisowi Kodeksu Prawa Kanonicznego¹⁵. Przyjęte rozwiązanie mogło jednakże sprawiać wrażenie, że wszystkie normy prawa kościelnego podlegają penalizacji¹⁶.

3. ISTOTA OGÓLNEJ NORMY KARNEJ W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Rewizja Kodeksu Prawa Kanonicznego przewidywała zasadniczo dwie propozycje: zachowanie normy zawartej w can. 2222 § 1 KPK/17, a nawet jej rozszerzenie na sytuacje z zagrożeniem powstania zgorszenia, oraz całkowite zlikwidowanie tej normy. Ogólna sankcja karna pozostała jednak w Kodeksie Prawa Kanonicznego, również ze względu na oryginalność systemu prawa kanonicznego¹⁷. Wśród postulatów rewizji można było również odnaleźć konieczność sprecyzowania warunków praktycznego stosowania can. 2222 § 1 KPK/17, w tym dookreślenia pojęć ciężkiego wykroczenia przeciw prawu kanonicznemu, jak i samego terminu „zgorszenie”¹⁸.

Należy zauważyć, że kan. 1399 KPK/83 nie może być interpretowany w ten sposób, że w Kościele penalizowane są wszystkie normy prawa Boże-

¹⁵ Por. Tamże, s. 238-243.

¹⁶ Por. K r u k o w s k i, L e m p a, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, s. 127.

¹⁷ Por. Tamże, s. 125.

¹⁸ Por. P r z y b y ł a, *Zasada legalności w kościelnym prawie karnym*, s. 244.

go i kanonicznego. Tylko wyjątkowo można karać przekroczenie ustaw nie zawierających sankcji. Nie jest możliwe objęcie w jednym katalogu wszystkich czynów, które mogą być społecznie niebezpieczne, stąd wiele z nich nie zostałoby ukaranych, gdyby nie norma ogólna kan. 1399 KPK/83. Samo określenie przestępstw, zarówno formalne, jak i materialne, nie zawiera opisu cech, przez które ustawodawca oznaczył dany czyn jako karalny. Może rodzić się przekonanie, że autorem przestępstw jest sam prawodawca, niezależnie od obiektywnych cech mieszczących się w danym czynie. Jednakże ustawodawca posiada rolę wtórną, a nie pierwotną – nie on decyduje o pierwotnej szkodliwości czynu¹⁹. Do tego, zgodnie z kan. 19 KPK/83, przy wymierzaniu kar ustawa zabrania stosowania analogii. Nowe brzmienie ogólnej sankcji karnej, zawartej w kan. 1399 KPK/83 jest nieco odmienne od jej brzmienia w KPK/17 i maksymalnie eliminuje możliwość nadużyć²⁰. Przełożony powinien korzystać z tego uprawnienia tylko wyjątkowo. Określenie ogólnej sankcji karnej w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego poszerza możliwość karania, gdyż posiadający władzę kościelną może ukarać nie tylko za naruszenie prawa kanonicznego, ale również za naruszenie norm prawa Bożego, czego nie odnajdujemy w KPK/17. Prawodawca daje przełożonemu możliwość karania nie tylko za zgorzenie już istniejące, ale też w przypadku zapobieżenia zgorzeniu, co stanowi pewną nowość w odniesieniu do norm poprzedniego Kodeksu²¹.

Należy podkreślić, że prawo kanoniczne przyjmuje prymat ustawy i uznaje ją za regulator działań władzy²². Norma z kan. 1399 KPK/83 nie stanowi odstępstwa od reżimu prawnego, ale podlega podstawowym zasadom systemu kanonicznego prawa karnego, zawartym w części ogólnej²³. W kan. 1399 KPK/83 znaleźć można potwierdzenie karalności zewnętrznego i moralnie poczytalnego przekroczenia ustawy czy nakazu karnego. Ogólna norma karna dotyczy przekroczenia tak prawa Bożego, jak i powszechnych i partykularnych ustaw kościelnych, z wyłączeniem nakazu

¹⁹ Por. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, s. 182-184.

²⁰ Por. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990, s. 155.

²¹ Por. Krukowski, Lempa, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, s. 125-126.

²² Por. Przytuła, *Zasada legalności a funkcjonowanie administracji kościelnej*, Lublin 1985, s. 43.

²³ Por. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Roma 2000, s. 368.

prawnego²⁴. Zaznaczymy, że zdecydowana większość ustaw kanonicznych nie ma charakteru karnego²⁵.

Kan. 1399 KPK/83 nie posiada odpowiednika w Kodeksie wschodnim, jednakże kan. 1406 § 2 i 1407 § 3 tego Kodeksu umożliwiają upomnienie pod groźbą kary, które może, w wypadku popełnienia przestępstwa, stać się wystarczającą przesłanką do ukarania winnego²⁶.

4. WARUNKI STOSOWANIA OGÓLNEJ NORMY KARNEJ

Do odpowiedzialności karnej można pociągnąć przestępcę, jeżeli naruszenie normy prawa Bożego czy ustawy prawa kościelnego jest szczególnie ciężkie. Należy zatem wyróżnić czynniki mające wpływ na ciężar przestępstwa. Należy do nich walor naruszonej ustawy, stopień winy oraz wielkość powstałej szkody. Ciężar pogwałcenia ustawy musi mieć na względzie jej przedmiot – rodzaj dobra naruszonego przez przestępcę. Do tego dochodzi element subiektywny, czyli rodzaj i stopień winy sprawcy. Zasadniczo w kanonicznym prawie karnym przestępstwa nieumyślne nie są karalne, chyba że jest to wyraźnie przewidziane w ustawie (kan. 1321 § 1 KPK/83). Prawodawca w kan. 1399 KPK/83 nie przewiduje takiego wyjątku, stąd w oparciu o tą normę karalne jest wyłącznie przestępstwo z winy umyślnej. Oceniając wielkość naruszenia, trzeba mieć na względzie zarówno szkodę osoby dotkniętej przestępstwem, jak i szkodę całej wspólnoty Kościoła. Drugi konieczny warunek do zastosowania ogólnej normy karnej to konieczność naprawienia zgorzeń lub zapobieżenia zgorzeniom, które mogą powstać. Delikt może wywołać skutki w postaci porzucenia zasad moralności czy nawet narażenia na odstąpienie wiernych od wiary. Jeśli w konkretnym przypadku zweryfikują się dwa wymienione warunki, wszystkie ustawy kościelne nieposiadające sankcji otrzymują charakter karny²⁷. Naruszenie prawa Bożego czy kanonicznego musi mieć formę cięż-

²⁴ Por. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, s. 155.

²⁵ Por. D. B o r e k, *Uprawnienia i obowiązki ordynariusza w początkowej fazie wymiaru kar (kan. 1341-1342)*, „Prawo Kanoniczne” 50 (2007), nr 3-4, s. 257.

²⁶ Por. J. A r i a s, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 1046.

²⁷ Por. S y r y j c z y k, *Kanoniczne prawo karne*, s. 184-186. Według niektórych autorów wystarczy zweryfikowanie jednego z wymienionych warunków, aby przełożony ko-

kiego naruszenia i być połączone ze zgorszeniami czy nawet skandalem. Zakłada to szerszą znajomość faktu przestępstwa, nie tylko przez kilka osób²⁸. Należy przy tym podkreślić, że użycie normy ogólnej będzie możliwe, gdy zgorszeń czy ewentualnego zagrożenia zgorszeniami nie udało się usunąć za pomocą innych środków oferowanych przez prawo²⁹. Do ukarania wykroczenia przeciwko zwykłej ustawie karnej wystarczy, żeby działanie sprawcy było zwyczajnie ciężkie. O wiele większego ciężaru wykroczenia prawodawca żąda przy zastosowaniu normy kan. 1399 KPK/83. Musi ono być szczególnie ciężkie, co łączy się z powagą naruszonej ustawy, wyjątkowo złą wolą przestępcy czy nawet jego przewrotnością w postępowaniu. Trzeba również zauważyć, że prawodawca mówi w liczbie mnogiej o zgorszeniach, nie o jednym zgorszeniu, co wskazywałoby na szeroki zasięg i wielki wpływ na innych³⁰.

Stosowanie normy ogólnej z kan. 1399 KPK/83 nosi znamiona uznaniowości – ilekroć przełożony uzna to za stosowne. Przełożeni jednak powinni korzystać z niej wyjątkowo. Chociaż stosowanie normy ogólnej wydaje się sprzeciwiać zasadzie legalności, to jednak odpowiada potrzebom użycia szybkich środków przymusu, celem obrony dobra prawnego. Podkreśla się sprawność stosowania tej normy, szybkość reakcji, możliwość rozwiązania w ten sposób każdej nagłej sytuacji³¹. Jako cel wyjątku zawartego w kan. 1399 KPK/83 przedstawia się zachowanie równowagi pomiędzy pewnością prawa a najważniejszym zadaniem prawa kanonicznego – *salus animarum*, które zakłada zapobieganie zgorszeniom³².

5. SANKCJA KARNA

Naruszenie ustaw pozakarnych związane jest z sankcją nieokreśloną. To sędzia albo przełożony decyduje o rodzaju i wielkości kary, którą wymierzy zgodnie z sumieniem i roztropnością. Obowiązują go reguły wymierzania kar, zawarte w kan. 1349 KPK/83, które stosuje się, gdy sankcja

---

ścielny mógł określić i wymierzyć karę wobec przestępcy. Por. K r u k o w s k i, L e m - p a, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, s. 125.

²⁸ Por. A. C a l a b r e s e, *Diritto penale canonico*, Roma 2006, s. 348.

²⁹ Por. D e P a o l i s, C i t o, *Le sanzioni nella chiesa*, s. 368.

³⁰ Por. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, s. 155.

³¹ Por. A r i a s, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, s. 1045-1046.

³² Por. B o r e k, *Uprawnienia i obowiązki ordynariusza*, s. 257.

karna nie zostaje określona przez ustawodawcę³³. Prawodawca w KPK/83 określa karę wymierzaną na podstawie kan. 1399 jako sprawiedliwą³⁴. Przy wymierzaniu kary, która w tym wypadku jest opcjonalna, należy mieć na względzie fakt, iż cenzura zakłada przynajmniej jedno upomnienie oraz czas dany przestępcy na poprawę (kan. 1347 § 1 KPK/83). Z kolei kary wiążące na stałe, zgodnie z normą kan. 1342 § 2 KPK/83, nie mogą być wymierzone czy deklarowane dekretem, stąd konieczna jest droga postępowania sądowego³⁵. Dotyczy to zwłaszcza kary wydalenia ze stanu duchownego, która zawsze wymaga procesu sądowego, z udziałem trzech sędziów, a w cięższych przypadkach pięciu³⁶. Najczęściej użyteczne są zatem kary ekspiacyjne tymczasowe. Trzeba zaznaczyć, że zgodnie z kan. 1319 § 1 KPK/83 posiadający władzę rządzenia nie może wydawać w zakresie zewnętrznym nakazu grożącego karami ekspiacyjnymi, które są wymierzone na stałe. Uzasadnione wydają się zatem dylematy dotyczące praktycznego stosowania kan. 1399 KPK/83, zwłaszcza w kwestii sankcji karnych³⁷. Sędzia czy przełożony może, zgodnie z kan. 1343 KPK/83, nałożyć pokutę zamiast kary. Z drugiej strony ci, którzy uważają się za pokrzywdzonych przez nałożenie na nich zbyt ciężkiej sankcji karnej, mają niezbywalne prawo odwołania się od niej, ze skutkiem zawieszającym (kan. 1353 KPK/83)³⁸.

*

Podsumowując przedstawianie zasady legalności w kontekście normy ogólnej kan. 1399 KPK/83, można stwierdzić, że prawodawca kościelny

³³ Por. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, s. 186.

³⁴ Por. P.M. Gajda, *Sankcje w Kościele w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II oraz późniejszych zmian i uzupełnień. Studium kanoniczno-pastoralne*, Tarnów 2008, s. 138.

³⁵ Por. De Paolis, Cito, *Le sanzioni nella chiesa*, s. 369.

³⁶ Por. Calabrese, *Diritto penale canonico*, s. 348. Należy podkreślić w tym kontekście specjalne uprawnienie Kongregacji ds. Duchowieństwa, która zgodnie z kan. 1399 KPK/83 może ukarać duchownych dopuszczających się zewnętrznego naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego sprawiedliwą karą, w tym wydaleniem ze stanu duchownego. Kongregacja po zakończeniu procedury administracyjnej przedstawia sprawę bezpośrednio Ojcu świętemu do zaaprobowania. Por. M. Stokłosa, *Utrata przynależności do stanu duchownego na podstawie specjalnych uprawnień przyznanych Kongregacji ds. Duchowieństwa*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011), nr 1-2, s. 58-60.

³⁷ Por. De Paolis, Cito, *Le sanzioni nella chiesa*, s. 369.

³⁸ Por. L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale*, t. II, Edizioni Dehoniane – Napoli 1988, s. 530.

zajmuje stanowisko pośrednie pomiędzy skrajnym legalizmem, ograniczającym sędzię w wymiarze kar, a przesadnym liberalizmem w sprawowaniu władzy sądowej. Ujęcie elastyczne pozwala z jednej strony na zabezpieczenie się przed nadużyciami sędzię, a z drugiej wyraża troskę o wypadki nadzwyczajne przestępstw, które pozostałyby nieukarane ze szkodą dla dobra publicznego. Czyniąc to, bierze pod uwagę zasady prawa naturalnego. Przełożony ma możliwość wymierzenia sprawiedliwej kary, zindywidualizowanej w konkretnym przypadku, dostosowanej tak do wielkości przestępstwa, jak i winy sprawcy³⁹.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, *Acta Apostolicae Sedis* 75 (1983), pars II, s. 1-317; Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus. Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, 27.05.1917, *Acta Apostolicae Sedis* 9 (1917), pars II, s. 1-593.

Literatura

- Arias Juan, Księga VI. Sankcje w Kościele, w: Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. P. Majer, s. 983-1046.
- Borek Dariusz, Uprawnienia i obowiązki ordynariusza w początkowej fazie wymiaru kar (kan. 1341-1342), *Prawo Kanoniczne* 50 (2007), nr 3-4, s. 255-290.
- Calabrese Antonio, *Diritto penale canonico*, Roma 2006.
- Chiappetta Luigi, *Il Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale*, t. II, Edizioni Dehoniane – Napoli 1988.
- De Paolis Velasio, Cito Davide, *Le sanzioni nella chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Roma 2000.
- Gajda Piotr M., *Sankcje w Kościele w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II oraz późniejszych zmian i uzupełnień. Studium kanoniczno-pastoralne*, Tarnów 2008.
- Grześkowiak Alicja, *Zagadnienia ogólne*, w: *Prawo karne*, red. A. Grześkowiak, Warszawa 2012, s. 3-57.
- Krukowski Józef, Lempa Florian, Księga VI. Sankcje w Kościele, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, t. IV, red. W. Wójcik, J. Krukowski, F. Lempa, Lublin 1987, s. 111-280.
- Pawluk Tadeusz, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990.

³⁹ Por. Przybyła, *Zasada legalności w kościelnym prawie karnym*, s. 243-244.

- Przybyła Alfons, Zasada legalności w kościelnym prawie karnym, *Prawo Kanoniczne* 14 (1971), nr 1-2, s. 225-252.
- Przytuła Franciszek, Zasada legalności a funkcjonowanie administracji kościelnej, Lublin 1985.
- Stokłosa Marek, Utrata przynależności do stanu duchownego na podstawie specjalnych uprawnień przyznanych Kongregacji ds. Duchowieństwa, *Prawo Kanoniczne* 54 (2011), nr 1-2, s. 43-75.
- Syryjczyk Jerzy, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003.

**The Principle of Legality in the Context of the General Norm
in can. 1399 of the Code of Canon Law of 1983**

Summary

The principle of legality is one of the basic guarantees for the protection of human rights. The secular legislation is always put at absolutely. In canon law judge, in accordance with canon 1399, may punish by a just penalty the external violation of a divine or canonical law. Criminal sanction may be used only when the special gravity of the violation demands punishment and there is an urgent need to prevent or repair scandals. The principle of legality is difficult to justify only the natural law. The application of the general rule of canon 1399 bears the marks of discretion – whenever supervisor deems it appropriate. Supervisors, however, should not use it often. The principle of legality on the one hand can protect against abuses judge, on the other hand allows to punish crimes that remain unpunished. Superior has the ability to impose a just punishment, individualized in a particular case, adapted to the size of the crime and the offender guilty.

Słowa kluczowe: legalizm, uznaniowość karania, ogólna sankcja karna, dyskrecyjna władza sędziego

Key words: legalism, discretionary punishment, general criminal sanction, discretionary power of the judge